Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

PRØVEN



LÆS OM

AT VÆRE ARBEJDER PÅ DFJ

NYE TIDER I K A LARSSENS STIFTELSE

EN VOGNÆGTER ER IKKE EN STAVEFEJL

DEN DRABELIGE HISTORIE OM PRÆSTEKORSET I VINDERØD

SANDFLUGTEN OG EN BESVÆRLIG MAND

FREDERIKSVÆRKEGNENS HISTORISKE FORENING

Marts 2013 - 10. Årgang, nr. 38

Foreningen

Formand
Bengt Sørensen
Magnesvej 4
3370 Melby
tlf. 47 92 38 44
bengts@mail.dk

Næstformand
Axel Hvidtfeldt
Ællingevej 4
3360 Liseleje
tlf. 47 92 31 40
ahv@mail.dk

Kasserer
Carl Jensen
St. Havelsevej 92
3310 Ølsted
tlf. 47 74 93 35

Sekretær
Christina Ax
Hillerødvej 112
3300 Frederiksværk
tlf. 47 77 26 54
fhf@mailme.dk

Redaktør af "Prøven"
Jørgen Tved
Smedebakken 16
3300 Frederiksværk
tlf. 47 77 00 23
tved@email.dk

Esben Aarsleff
Kildevej 16 A
3300 Frederiksværk
tlf. 33 24 12 73
esbenaarsleff@folkemuseet.dk

Elsebeth Nygaard
Kæruldvej 16
3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 17 12
pny@mail.tele.dk

Jytte Bloch-Kelsen
Lynghøjvej 24
3390 Hundested
Tlf. 45 81 96 95
jytte-bloch-kelsen@privat.dk

Ingrid Nielsen
Lokesvej 33
3370 Melby
tlf. 40 19 94 12
ingrid.emilsdatter@gmail.com

Kontingent

Personligt medlemskab: 125,- kr.
Husstandsmedlemskab: 200,- kr.
Firmaer og institutioner: 500,- kr.
Firmaer (under 6 ansatte): 250,- kr.

Det er nemmest for foreningen, hvis man indbetaler via netbank:
Reg.nr. 1551 kontonr. 3572519309 i Danske Bank. Husk at anføre navn og adresse på indbetaler!

Redaktionen

Jørgen Tved, Christina Ax, Axel Hvidtfeldt, Birthe Løth, Esben Aarsleff
Ansvarshavende redaktør: Jørgen Tved
Layout: Torsten Møller Madsen
Tryk: G L Tryck, oplag 450
ISSN: 1604-0678. Titel: Prøven
Foreningens e-mail: *fhf@mailme.dk*
Hjemmeside: **www.frvhistorie.dk**

Stof til næste nummer af PRØVEN bedes indsendt snarest. Vi tager forbehold for indsendte læserindlæg, som ikke nødvendigvis er udtryk for foreningens holdning.

I dette nummer

Siden sidst - og fremover side 4

FORMANDEN HAR ORDET



DFJ side 5

SÅDAN VAR DET AT VÆRE ARBEJDER - DENGANG

K A Larssens Stiftelse side 6



FRA GAMLE DAGE TIL NYE TIDER



Præstekorset i Vinderød side 10

Vognægterne side 12

PÅ VEJ I 1600-TALLET



Om sandflugts-inspektør Röhl

side 20

EN BOGANMELDELSE



Foreningens arrangementer side 22

I MARTS, APRIL OG MAJ

Siden sidst - og fremover

Formanden har ordet



Jubilæumsår med mange aktiviteter, med økonomiske udfordringer og foryngelse af bestyrelsen

Af Bengt Sørensen

Foreningen er allerede godt i gang med programmet for 2013, hvor Lektor Rikke S. Olesen fortalte om "Stednavne gennem tiden" for ca. 85 deltagere. Det er et omfattende emne med mange faktuelle ting, som vil blive uddybet, når hendes foredrag kommer som artikel i *Prøven*.

I tilbageblik havde vi også et godt foredrag i november med historiker Jacob Tullberg om "Da tiden begyndte". Nogen savnede mere om de mekaniske ure, som måske kan indhentes ved en kommende artikel i *Prøven* til sommer. Jeg synes, denne opfølgning af foredrag med artikler er en god ting, så flere medlemmer får indsigt i vore foredrag og får lyst til at komme til dem.

Vort bladudvalg med Jørgen og Torsten i spidsen gør et godt arbejde, og de er ikke mindst glade for lokalt stof fra jer medlemmer!

Mikrofonanlægget i Sognegården kunne være bedre, og det forhandler vi med administrationen om.

Der er fra kommunens side indført et yderst bureaukratisk system til ansøgning om tilskud til vore arrangementer. Det giver os en del mere arbejde, men måske er der også plusser. Lad os se hvad der sker!

Der er nu gang i et nydannet festudvalg i forbindelse med fejringen af foreningens 10 års jubilæum. Udvalget er hovedsalig rekrutteret uden for bestyrelsen, og det har bestemt, at der afholdes en stor reception i foyeren i Gjethuset lørdag den 2. november i år.

Vi vil indbyde mange relevante gæster og selvfølgelig alle medlemmer. Der vil blive arrangeret forskellige ting, som skal planlægges hen ad vejen. Vi håber, at det også kan sætte os godt frem i rampelyset på Halsnæs.

Bestyrelsen trænger vel til lidt foryngelse og har derfor fået knyttet et par yngre medlemmer til sig, hvor den ene er Jørgen Lassen, som straks har fremsat flere forslag, som f.eks. at foreningen kommer på Facebook! Det finder bestyrelsen er meget relevant.

Jeg vil endnu en gang bede medlemmer med e-mail adresse om at sende os den på *fhf@mailme.dk*. Det vil hjælpe meget på kommunikationen til jer.

Det er også snart generalforsamling med efterfølgende interessant foredrag om bronzealderarkæologi i Ølsted. Det sidste står Pernille Pantmann for. Hun er en glimrende fortæller med stor faglig viden. Hun for øvrigt gift med vort gode bestyrelsesmedlem, Esben Aarsleff, som mange kender fra aftenturene om arkæologi på Halsnæs, så vel mødt.

Jeg beder jer også have opmærksomheden henvendt på vore busture og melde jer til allerede nu. Det hjælper os, der arrangerer ture-

De Forenede Jernstøberier

Sådan var det at være arbejder - dengang

Af Svend Jensen

Jeg har været på De Forenede Jernstøberier ca. 30 år med kun en kort afbrydelse, da jeg var soldat.

Min beretning om DFJ er ikke ud fra et historisk syn, men hvordan jeg oplevede DFJ.

DFJ var en stabil arbejdsplads, som betød meget for hele egnen, da den beskæftigede mange forskellige faggrupper og faglærte og ufaglærte. Det var en hård og snavset arbejdsplads, men hvor man kunne have arbejde i mange år, så der var mange, der opnåede at holde jubilæum, der var så mange, at der var oprettet en jubilæumsklub.

Jeg startede som arbejdsdreng i afdelingen, som blev kaldt EG - Elektrogas. Det var en afdeling, som producerede gasovne, el-ovnkomfurer til både el og gas, elstrygejern, elvarmeovne, gasvandvarmere og badevægte, så det var en afdeling som betød meget under krigen, da vareforsyningerne ikke kunne komme udefra. Produktionen af strygejern måtte dog omlægges, da tyskerne beslaglagde nikkelen som strygejernene skulle behandles med og fornikleriet lukkede, og da jeg var ansat i fornikleriet, blev jeg afskediget. Men jeg fik så arbejde i kærnemageriet i støberiet ind til jeg blev soldat.

DFJ betød meget for hele landet under krigen,

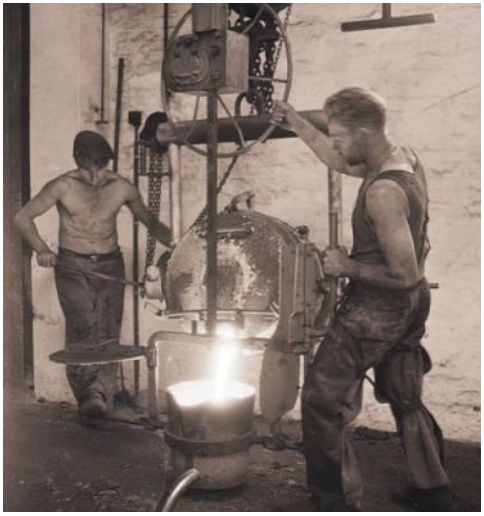

hvor man producerede støbegods til landbrug og industri. Under krigen lavede man blandt andet reservedele til bilmodeller, som kom fra England og USA, så som topstykker, som man ikke kunne få til det hjemlige marked. Foruden kedelproduktionen til centralvarme,

Fortsættes side 18

---

ne. På turen til Roskilde skal vi spise et meget usædvanligt sted med en fantastisk udsigt.

Prøven nr. 37 med 40 sider er blevet rost meget, og det skyldes ikke mindst Torsten Møller Madsen og vort trykkeri. Der blev også sparet mange penge i porto, da bestyrelsens medlemmer stod for udbringningen, men så også brugte benzin, tid og energi på sagen, så tak for det.

40 sider hver gang kunne være meget ønskeligt, men er - ikke mindst af økonomiske grunde - desværre ikke gørligt.

K A Larssens Stiftelse

Fra gamle dage til nye tider

Her er historien om et hus og to særpræget personligheder, der lod en stor del af deres formue gå tilbage til borgerne i den by, hvor de havde tjent deres penge

Måtte andre følge deres gode eksempel

Af Jørgen Tved

Når man er kendt i byen og i den seneste tid er kommet gennem Hermannsgade, kan man ikke undgå at bemærke den renovering, der har fundet sted af K. A. Larssens og Hustrus Stiftelse. I dag ser huset næsten smukkere ud, end det gjorde for ca. 130 år siden, da det blev bygget.

Hvem var denne K. A. Larssen og hans hustru? Og hvad var huset bygget til?

Det er borgmester Helge Friis, der er årsag til denne artikel og noget materiale han har lånt os, giver nogle af svarene.

Andre svar finder vi i bogen om Frederiksværk, der er skrevet i 1926 af Carl Christensen.

Knud Arent Larssen blev født i 1793 i Holbæk. Han blev udlært inden for handel i Frederiksborg og kom så til Frederiksværk. Han blev bestyrer af den ene af de to privilegerede købmandshandler, der den gang var i byen. Den lå på hjørnet af Strandgade og Valseværksstrædet. I 1835 overtog han som ejer forretningen, der ret hurtigt blev flyttet op i Nørregade. Allerede forinden, i 1827, var han blevet medinteressent i Kobbervalseværket, som handelshuset Suhr og Søn drev i Frederiksværk. Man kan forstå, at han allerede på dette tidspunkt havde fået skabt sig en formue. Han blev i 1818 gift med Laurentze Marie Thodberg, en dame, der lige som han selv havde god forstand på forretning og på at samle sammen.

Om disse to mennesker går der mange historier. I Carl Christensens bog fortælles blandt andet, at K. A. Larssen var en høj, noget knoklet mand med et par store fødder, vel forsynet med knyster. Når han fik bragt et par nye støvler, trak han dem straks på, satte med et stykke kridt mærker uden om de steder hvor de trykkede, skar hul og leverede skomagerdrengen støvlerne med tilbage, for at der kunne sættes lapper på.

Da drengen fik en Mark, når han bragte støvlerne både første og anden gang, var det den rene benefice for ham.

Carl Christensen fortæller også, at K. A. Larssen var en godmodig mand, uden dannelse, men med en god forstand. Han gav sig ikke ud for mere end han var, men ville dog gerne vise, at han fulgte med tiden. Da det blev skik at drikke sodavand, gik han daglig ind hos Heilmann Frederiksværk Kro og drak sin sodavand. Han hældte det hele op på én gang, lod det stå til det holdt op med at bruse og nød det så. Heilmann, som var kromand var også Cancelliråd og havde bygget kroen i begyndelsen af 1800-tallet, i forlængelse af Hotel Frederiksværk, der er opført omkring 1804.



Foto: Torsten Møller Madsen

Omkring midten af 1800-tallet var det på tale at bygge en kirke i Frederiksværk. Man havde ladet K.A. Larssen forstå, at hvis han ofrede 5000 Rigsdaler til dette byggeri, så kunne han blive Etatsråd, men han svarede: "Her har jeg levet, som Knud Arent Larssen, så vil jeg også ligge i min grav som Knud Arent Larssen".

Kirkebyggeriet blev ikke til noget i den omgang.

Som allerede anført var også hans kone lidt speciel. Det fortælles, at da K. A. Larssen engang havde givet en tigger en Mark, skal hun lidt spidst have sagt: "Jeg synes såmænd du skulle have givet ham 3 mark." – "Hør, vent lidt" råbte Larssen til tiggeren, "værs'go", og dermed gav han denne 2 Mark mere.

I 1854 købte Larssen Arresødal og flyttede ind i hovedbygningen.

K.A. Larssen døde d. 18. juli 1865 på Arresødal.

Madam Larssen – anderledes ville hun ikke tituleres – var glimrende begavet og vel oplært. Hun kunne på en udlandsrejse i sin høje alderdom klare sig godt på både tysk og engelsk. Hun var opdraget til at sætte penge og penges værdi højt. I sin ungdom havde hun lært at sy sko. Hun var et forretningstalent, solgte æbler, mælk og meget andet, intet måtte gå til spilde. Som gammel kone gik hun og sankede pindebrænde i den lille skov, der hørte til Arresødal og hun var da klædt i sit franske konfirmationssjal.

Hun gjorde helst selv sit arbejde og var vanskelig at gøre tilpas. Der blev på Arresødal støbt 2 lys hver morgen. "Støbtes der mere, blev der også brugt mere", sagde hun. Hun havde en gammel pige Gitte, der havde tjent hendes bedstemor og lige som et gammelt husgeråd gik i arv i familien. Hun kunne ikke altid gøre, hvad hun nu skulle, godt nok. Engang da Gitte ikke kunne stryge efter ønske, tabte hun tålmodigheden og løb ud, idet hun truede med at drukne sig. I farten væltede hun det brunmalede strygebord, så det ene bordben knækkede. Mange år efter kunne folk stadig huske det gamle strygebord, med et

umalet ben i strygestuen på Arresødal.

I det daglige var madam Larssen kneben over alle grænser. Den daglige kost var yderst beskeden. Men ellers kunne hun og manden godt flotte sig. Der blev købt gård i København, hvor de boede en del af året og så omgikkes de bl.a. familierne Suhr og Halkier, og Larssen stod heller ikke tilbage, hvad store selskaber angår.

Husholdningen omfattede 3 piger, en frøken, en røgter, en kusk, en gartner, en vægter (med sabel). Selv om der anvendtes så lidt på folkene som muligt, var det dog et kostbart tyendehold.

Madam Larssen døde på Arresødal d. 17. maj 1883. Og der var ikke børn i ægteskabet.

Hun havde forvaltet den fælles formue godt. I sin enkestand, der næsten havde varet i 18 år, havde hun faktisk fordoblet formuen, så den var oppe på godt 2 millioner kroner. En meget stor sum efter datidens forhold. Da man skulle gøre boet op, fandt man flere obligationsbundter, der var omvundet med gamle kjolelidser.

I noget af det materiale vi har haft til rådighed, er pengebeløb angivet i kroner og i andet materiale i Rigsdaler.

Ægteskabet var som nævnt barnløst, men der var udarbejdet et nøje og detaljeret testamente. Forskellige personer fik i alt 64.000 rigsdaler. K.A. Larssens fødeby fik 5.000 til en påtænkt Borgerstiftelse. Og så kommer "vores" stiftelse. Der var afsat 20.000 kr. til, på en passende plads i Frederiksværk, at opføre eller købe en bygning, der skulle indrettes til en stiftelse, som skulle benævnes: "K. A. Larssens og Hustrus L. M. Larssens Stiftelse". Her skulle være 8 lejligheder. Den ene skulle være til en slags vicevært. De 7 andre skulle tjene som friboliger for enker eller ældre ugifte piger, som dermed kunne have fri husly i passende og hyggelige lejligheder. De fik således hver et værelse med et sovekabinet, køkken og tilsvarende bekvemmeligheder. 25.000 kr. blev skænket til bemeldte stiftelse til årlig understøttelse for enhver af de, som havde fået en bolig. "Ligesom det skal være en regel, at enhver af disse, der ikke har anden hjælp eller understøttelse, årligt skal have 40 rigsdaler uden at der tages hensyn til, om hun ved flid og arbejde selv kan erhverve noget. Således skal bestyrelsen være bemyndiget til, i tilfælde af alderdom, svaghed eller sygdom, at forøge det årlige bidrag udover denne sum indtil 60 rigsdaler".

Hvem kunne komme i betragtning?

"De personer, der kan optages i denne stiftelse, skal være trængende, velopdragne og værdige enker, eller ældre ugifte døtre af respektable borgere, embeds- eller bestillingsmænd af den oprindelige Frederiksværk by uden at der hertil medregnes de dele af Kregome og Vinderød sogne, der ved regulativ af 2. juni 1850 er lagt under Frederiksværk Kommune. Det er en selvfølge, at såfremt nogen af vor familie skulle befinde sig i en trængende stilling og vil tage ophold i Frederiksværk, skal de tages i betragtning frem for alle andre ved besættelse af ledige pladser."

Men også flere andre personer og formål blev betænkt: 4.000 Rigsdaler blev givet til Frederiksværk Skole på nogle særlige betingelser.

3.000 skulle anvendes til et legat for værdigt trængende og fattige i Frederiksværk by og renterne skulle uddeles to gange om året. Og



Foto: Torsten Møller Madsen

så kom det igen, at legatet ikke skulle omfatte de dele af Kregome og Vinderød sogne, som var indlemmet i Frederiksværk.

2.000 skænkes til Vinderød Kirke og skole, således af renten af halvdelen tilfalder sognepræsten for hans ulejlighed med at påse vort gravsteds konservation og vedligeholdelse.

Renten af den anden halvdel på 1000 Rigsdaler går til skolens lærer for at påse, at vort gravsted altid er i proper stand, og lade det dermed forbundne arbejde udføre.

Hvem af lærerne ved Vinderød Skole mon i dag har dette ærefulde og vellønnede erhverv?

1.000 Rigsdaler skænkes til Vinderød Kirke. Renterne skal årligt uddeles til fattige i Vinderød landsogn.

1.000 Rigsdaler skænkes til Frederiksværk Kommune. Renterne anvendes årligt til konfirmationsudstyr for fattige og værdigt trængende.

10.000 Rigsdaler skænkes Frederiksværk Kommune til opførelse af en skibsbro og eventuelt en skibshavn, for så vidt en sådan ikke forinden er anskaffet. Her var også bestemmelser om hvordan skibsbroen skulle bygges og drives osv.

1.000 Rigsdaler skænkes til Vinderød Sogn, for at renten heraf kan uddeles mellem de i sognets fattighus optagne lemmer, efter fattigkommissionens bedste skøn og uden afdrag i den af sognet tilkommende forplejning.

Der var flere andre små legater, som vi tillader os at springe over, men vi skal dog nævne et legat, som rigtig mange har haft glæde af.

Den del af boet, der endnu ikke var disponeret over, skulle anbringes i værdipapirer ind til der var tilvejebragt en sum på i alt 50.000 Rigsdaler. Renterne heraf skal anvendes til rejsestipendier for duelige polyteknikere, mekanikere eller håndværkere. Børn født af forældre fra Frederiksværk skulle, når

kvalifikationerne var lige med ansøgere fra andre kommuner, have en fortrinsret.

Men også såkaldte iværksættere blev der tænkt på: En sum på 50.000 Rigsdaler skulle stilles til rådighed som lån til polyteknikere, håndværkere, mekanikere eller købmænd således, at det med en billig rente og en lempelig afbetaling kunne hjælpe iværksættere i vej.

Indtægterne fra disse lån - afdragene, skulle med tre fjerdedele tillægges hovedstolen – de 50.000.

Disse legater/lån skal bestyres af en administration af 3 mænd, af hvilken den ene skal være medlem af Frederiksværk Kommune.

Den omtale, vi her har givet af K.A. Larsens og Hustrus store testamente, er ikke fuldt dækkende, men vi håber, at vi har fået det meste med. Som det fremgår, har disse to mennesker betydet meget for vores by. I dag kender de fleste nok kun de to navne fordi de står på bygningen i Hermannsgade. Bygningen er erklæret bevaringsværdig, og uden at kende til de, der står bag renoveringen, ser det ud til, at alle hensyn til fredningen er blevet taget.

Den økonomiske udvikling gennem årene har betydet, at de afsatte midler ikke slog til. Betingelserne for en plads i stiftelsen var meget favorable for beboerne. De skulle ikke betale husleje og andre faste udgifter i forbindelse med deres bolig. Konsekvensen er, at kapitalen efterhånden var opbrugt. Det skal også anføres, at de små lejligheder ikke mere var tidssvarende, der var f.eks. fælles toilet og bad.

I efteråret 2011 blev ejendommen solgt og efter renoveringen udlejes lejlighederne nu på normale betingelser, men nu er det tidssvarende lejligheder.

Det skal også tilføjes, at salgssummen for ejendommen er tillagt nogle af de andre legater, som K.A. Larssen og hustru i sin tid oprettede. Det betyder blandt andet, at der nu er penge til en meget tiltrængt vedligeholdelse af deres gravsted på Vinderød kirkegård.

Der er i artiklen brugt datidens mønt Rigsdaler og Mark, men også nutidens kroner. Vi har ikke gjort forsøg på at omregne datidens mønt til nutidens.

Præstekorset i Vinderød

En voldsom hændelse i 1536

Af Carl Jensen

De virker alle sammen så rare i Vinderød. Og de er det sikkert også. Men de har ikke altid været det. Det viser sagnet om den stenede præst.

Han hed muligvis Jacob Kruse. For denne sad i embedet i årene 1536-45, og i denne periode menes drabet at være foregået.

Forhistorien er noget usikker. Der er således to versioner af, hvorfor han blev stenet og omstændighederne derved.

Fast synes det at stå, at korset på Præstekorsbanken er rejst over en præst i Vinderød kirke, og at han i forbindelse med reformatio-

nens indførelse i Danmark i 1536 talte paven midt imod under en prædiken i kirken.

Men så skilles versionerne. Den ene fortæller, at han var i færd med at revse den katolske afladshandel, da det blev bønderne i kirken for meget. De gjorde mine til at ville slå ham ihjel, men han slap ud gennem en bagdør, formentlig sakristiets dør. Skarpt forfulgt af bønderne, der nåede ham ved bakken, hvor nu korset står, stenede de ham ihjel.

Men dermed var der ikke sat punktum. For ifølge tidens skik og brug, så skulle røvere og mordere ædes af hunde om natten. Men præstens lig lå urørt næste morgen. Han var jo som den fæle person, han måtte være – sat i bås med de fornævnte personer. Altså ingen jordfæstelse.


Foto: Torsten Møller Madsen

Nu blev bønderne ilde til mode. De fik kloge mænd til at læse over liget – men lige meget hjalp det. Det lå også den følgende morgen urørt. Men de kloge mænd havde naturligvis svar på rede hånd – hans religion ville sikkert blive statsreligion, så det var nok grunden til, at hundene ikke ville æde ham.

Og således blev det.

Så vidt den første version – her er den anden:

I dronning Dagmars bedekapel holdt den lutherske præst en ivrig tale mod den katolske helgendyrkelse. I sin ivrighed kom præsten til at rive et af kapellets forhæng foran et helgenbillede ned - og desuden selve det gamle og skrøbelige billede, efter sigende endda forestillende Guds moder. Det faldt ned og sloges i stumper og stykker.

Det var for meget for de brave bønder. De rejste sig og satte efter den flygtende præst. Nord for Skovridergårdens have nåede de ham og stenede ham ihjel.

Siden rejstes et kors på stedet. Men der var den særlige omstændighed ved dette kors, at når det forfaldt, så udbrød der sygdom blandt egnes kvæg. Og når korset så blev sat i stand igen, så forsvandt sygdommen.

Så vidt sagnene.

Det fortaber sig i uvished, hvornår det første kors blev fjernet, men det nuværende blev sat op i forbindelse med 400-året for reformationens indførelse i Danmark. Den 20. november 1936 rejstes det svære egetræskors – og det er forsynet med en plade, der fortæller kort om baggrunden.

Vognægterne
På vej i 1600-tallet

***Bjørn Westerbeek Dahl* fortæller i denne artikel om, hvorledes kongen i gamle dage havde ret til en form for taxikørsel. Bjørn holdt foredrag om emnet i vores forening i oktober 2011**

Fra gammel tid havde vognmændene i de større byer pligt til mod betaling at stille et passende antal vogne til rådighed for kongen og hans tjenere, når de skulle fra et sted i landet til et andet. Til alt held for den enkelte vognmand strakte hans rejse sig sjældent længere end til nabokøbstaden eller et markant skiftested på vejen hertil, og han hang heller ikke selv på udgiften, idet byens embedsmænd skulle dække omkostningerne ud af de indtægter, som byen fik ind i skatter og fra afgifter på bøder og arveparter m.v. I sidste ende var det altså byens borgere, der betalte for kørslerne, og vognægterne kan betragtes som en udløber af ældre tiders skattebetaling i naturalier.

Den omstændighed, at udgifterne indgik i større regnskaber er rimeligvis årsagen til, at flere af vognægtregnskaberne er bevaret til vore dage: Fra Køge, Helsingør og København findes i kæmner- og byfogedarkiverne fra første halvdel af 1600-tallet lange, næsten ubrudte rækker af regnskabsoplysninger om hvem der rejste, hvor de rejste hen, hvor mange vogne de fik stillet til rådighed, og med hvilken hjemmel, den rejsende fik sin vogn.

Viden gemt i regnskaber

Da vognægterne ikke blot omfattede kongen og hans hus, men også, hvad vi ville kalde statslige embedsmænd på højere og lavere niveauer samt rigsråder og deres hustruer, kan man



Schweizeren Jean Antoine Tribolet besøgte Danmark i 1672, og i hans stambog findes adskillige interessante tegninger fra hans ophold her, bl. a. denne afbildning af en vogn. Privatsamling

med udgangspunkt i vognægtregnskaberne danne sig et billede af rejseaktiviteten omkring de omtalte byer i en god del af Christian den 4.s og Frederik den 3.s regeringstid (nærmere betegnet perioden 1614-1660).

Ved alle vognkørsler nævnes naturligvis "endestationen" for den enkelte rejse, idet det jo havde betydning for betalingen til vognmanden, men det var naturligvis ikke nødvendigvis også det endelige rejsemål. På dette punkt er regnskaberne ikke sjældent så udførlige, at de ikke blot nævner, hvor den rejsende skulle hen, men undertiden tillige også hvorfor!

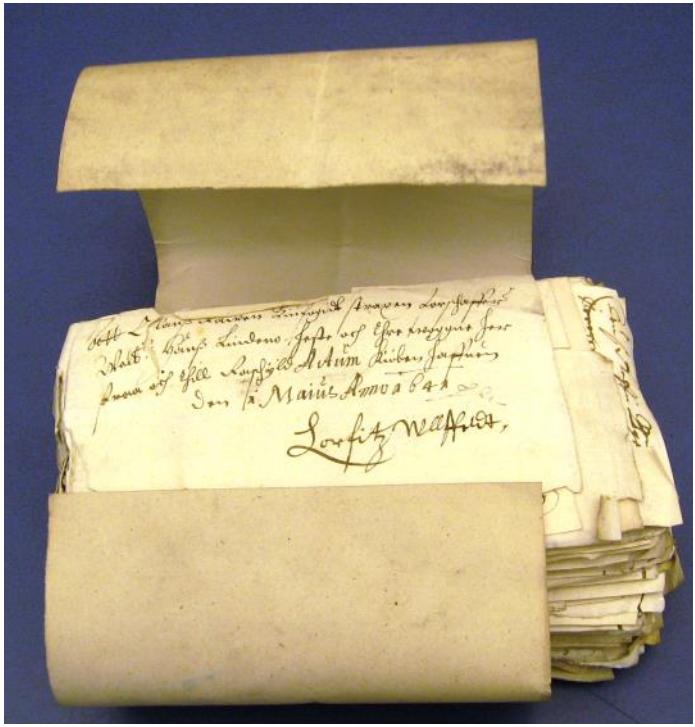

Bilagene til vognægtregnskaberne består af små sedler, hastigt kradset ned og af byfogeden gemt til revisionen - og til eftertiden. Her ses en stak sedler fra regnskabsåret 1. maj 1641 til årsdagen 1642. Den øverste seddel er underskrevet af Corfitz Ulfeldt i dennes egenskab af statholder på Københavns Slot. Den rekvirerer heste og tre vogne til adelsmanden Hans Lindenov, der skulle i retning af Roskilde.
Rigsarkivet, Københavns Byfogedregnskab 1641/42, Bilag.

Den 10. maj 1624 fik adelsmanden Christian Holck fx 6 vogne fra København til Helsingør, fordi han skulle til den "svenske grænse til mødet mellem rigerne". Der hentydes til et møde mellem svenske og danske repræsentanter, før Christian den 4. trak Danmark ind i 30-årskrigen. Nogle måneder senere skulle kancellibudet Morits Madsen med 1 vogn til Køge på vej til Christian den 4.s mor, enkedronning Sophie, i Nykøbing Falster med breve.

Det er dog langtfra ved alle rejser, hvor slutmålet angives. Derimod kan andre bestemmelser vedrørende en rejse været noteret, som da ingeniøren Abraham de la Haye og Poul Voldmester den 10. juni 1624 skulle til Helsingør, hvor de skulle være i deres logi senest kl. 2 nat. De skulle altså blive i Helsingør, hvor de vel skulle arbejde med den bymur, som Christian den 4. netop anlagde på dette tidspunkt.

De korte ture

I de få tilfælde, hvor der var behov for kørsler i nærheden af København, kørtes direkte til slutdestinationen: Således kørtes nogle gange til Ballerup og Ganløse i forbindelse med afholdelse af jagter - kongen havde en jagthytte i Ganløse - og den 7. april 1621 fik den franske gesandt 2 vogne stillet til rådighed til jagt i Københavns Amt.

Frederiksværk?

Af gode grunde glimrer Frederiksværk med sit fravær: Byen opstod jo først i midten af 1700-tallet, og det nærmeste vognægtregnskaberne kom denne by, var nogle kørsler til Sundby Færge, altså vore dages Frederikssund. Byen var også i 1600-tallet det punkt på Roskilde Fjordens østkyst, der samlede overfarten til Hornsherred: Talrige rejser til Abrahamstrup, nutidens Jægerspris, der frem til 1681 var et selvstændigt len (og senere amt), støder man på i regnskaberne: Christian den 4.s kansler Frederik Rantzau opholdt sig tit på sit herresæde Svanholm i Hornsherred, og man kan i vognægterne følge utallige ryttere med breve mellem konge og kansler.

Slangerup derimod var en vigtig by på ruten mellem Roskilde og Helsingør, og byen blev derfor genstand for en del kørsler mellem disse to byer. Også forbindelsen mellem Slangerup og København var ganske intens og viser, at den lille købstad endnu havde en vis betydning.

Værebro mølle var genstand for en besigtigelse, da tømmermanden Frederik Christian i 1627 besøgte møllen for at vurdere skader og mangler.

Taxameterpenge

Når vognmændene var på så lange rejser og på rejser uden for købstæderne, fik de betaling efter distancen, altså en slags "taxameterkørsel". Priserne var ellers nøje fastsat og kunne variere noget efter årstiden: Således kostede en tur fra Helsingør til Slangerup om vinteren 1 rigsdaler og det halve om sommeren. 1 rigsdaler svarede til en ufaglært mandlig arbejders løn i 12 arbejdsdage, så hvis denne pris var den normale, var sådanne rejser ikke for fattigfolk, der selv skulle betale. Omvendt viser det, at vognmændene havde en god indtægt af kørslerne, omend borgerne, der jo i sidste ende skulle betale, klagede over udgiften.

I flere tilfælde var kørslerne i forvejen bestemt som returkørsel, men normalt var vognmændene kun forpligtet til en kørsel til nabobyen. De skulle godt nok tilbage til deres hjemby, men kun undtagelsesvis blev de brugt til egentlige vognægter fra nabobyen på returrejsen. Forhåbentligt har de kunne køre med andre (betalende) passagerer, men dette forlyder der intet om i regnskaberne.

Mange skift undervejs

De rejsende skulle jo videre, og de måtte derfor skifte vogn i nabobyen, hvis vognmænd så skulle føre dem frem til næste købstad. Ved lange rejser kunne man således komme til at skifte adskillige gange undervejs.

Der findes eksempler på, at man forberedte sin rejse så grundigt, at man sendte en tjener i forvejen for at bestille vogne i byerne på ruten. Den 22. januar 1627 blev Finn Petersen sendt fra København med en enkelt vogn mod Roskilde (og antagelig også videre) for at sørge for vogne til kansleren, der så dagen efter fik tre vogne på sin færd videre mod Odense.

Med Københavns centrale position turde de fleste kongelige vognrekvisitioner ligge her, og borgerne har da sikkert også haft grund til at se med bekymring på den kraftige stigning i antallet af rekvisitioner op gennem årene: Da rejseaktiviteterne lå så godt som stille i vintermånederne, var der pres på den i den øvrige del af året. I årene mellem 1624 og 1650 findes registreret over 12.000 rejser fra København ud i landet. Fra Helsingør er registreret

ca. 6.000 rejser for perioden mellem 1614 og 1658, og fra Køge er der registret 8.000 rejser alene fra perioden 1643-1658. Tilsammen giver det oplysninger om over 26.000 vognægtrejser, og så er arkivmaterialet slet ikke undersøgte systematisk for hele landet, så der kan gemme sig overraskelser rundt omkring.

Den 25. september 1628 rekvireredes det største antal vogne på én dag, der kendes fra regnskaberne - i alt 47 vogne, men heraf skulle de 40 bruges til at transportere ammunition til Roskilde på vej til Odense. Hvorledes vognskiftet er foregået på de små byer på ruten med et så stort transportbehov, kan man kun gisne om. Det har næppe været let.

I en del år er de københavnske regnskaber forsynet med bilag i form af vognægtsedler. Det var den originale seddel, som den, der havde rekvisitionsretten til vognene, gav til den rejsende, som denne så kunne forevise byfogeden eller kæmneren, så han kunne skaffe en vogn. Der findes tusindvis af sådanne "taxaboner", der dog kun sjældent kan give os flere oplysninger om rejsen end selve regnskabet. De var udformet ganske enkelt som denne vognægtseddel fra august 1658:

"At byfogeden Hans Kongelige Majestæts ingeniør Gottfried Hoffmann en borgervogn med tilhørende heste herfra til København lader bekomme, så han herfra ufortøvet kommer, efter kongens befaling [er vores vilje]. Kronborg, 8. august 1658 / Christoffer Bille".

Den nøgterne – omend lidt knudrede – tekst nævner ikke, at man netop samme dag i Helsingør havde fået bekræftet, at svenskerne havde landsat tropper i Korsør, og at København derfor måtte siges at være i overhængende fare for et svensk angreb. Det var derfor af største vigtighed, at Gottfried Hoffmann kom til København øjeblikkeligt.



Passene

Foruden vognægtsedlerne findes der i det københavnske materiale gengivelser af ca. 6.000 egentlige pas. Ordet pas skal her forstås som

I de københavnske byfogedregnskaber findes foruden vognægtsedler også protokoller med kopier af de pas, de rejsende brugte bevis for, at de have ret til videretransport på deres rejse.
Passene indeholder ofte en del flere oplysninger end vognægtregnskabet, herunder ofte en begrundelse for, hvorfor den pågældende skulle afsted. Her ses forsiden af protokollen for året 1644/45. Rigsarkivet, Københavns Byfogedregnskab, Bilag, Pasprotokol.

”rejsehjemler”, der foreskrev, hvorfor og ikke mindst hvordan en navngiven rejsende skulle transporteres. Her skal citeres et pas for en kammerkvinde hos prins Christians gemalinde på en rejse fra Nykøbing Falster til Frederiksborg og retur:

”1643, 15. februar. Gør vitterligt, at vi vores elskelige kære gemalindes kammerkvinde Else de la Haye nådigst forlovet at rejse herfra til Frederiksborg, og efter lejligheden siden hid igen. Thi er hermed vores nådigste begæring, til kongelig majestæts vores elskelige kære hr. faders lensmænd, borgmestre, fogeder og alle andre, som hende for at komme, at de forskaffer hende på samme rejse to vogne med tilhørende gode heste, deslige fri overfart over færgesteder, så hun velbefordret afsted kommer, derudi ske vores nådigste vilje. Givet på Nykøbing Slot, 9. februar 1643. Under vort signet / Christian”

En detaljeret rejsebeskrivelse

Det velbevarede regnskab fra Køge fortæller, at Else de la Haye benyttede passet straks efter udstedelsen, for her fik Else den 11. februar stillet to bøndervogne til rådighed, ført af Jørgen Due fra Karlslunde og Christen Nielsen fra Ulkestrup. De kørte hende til København, hvor hun den 15. fik to borgervogne videre til Frederiksborg Slot.

Mærkværdigvis optræder hendes rejse retur ikke i regnskaberne, men den 15. september udstedte prinsen igen et pas til Else de la Haye for en ny tur til Frederiksborg Slot, der i indhold svarer ganske nøje til det forrige pas. Denne gang skulle hun dog have stillet fire vogne til rådighed. Da hun passerede Køge fem dage senere fik hun kun tre vogne på den videre færd mod København. De var ført af Bo Vognmand og hans kollega Oluf Jensen samt bonden Jens Mikkelsen. Hun havde ingen hast, og blev i København en tre uger: Først den 10. oktober forlod hun hovedstaden med Frederiksborg Slot som mål med de foreskrevne fire vogne. Heller ikke returrejsen her er belagt med kilder, hvad så end årsagen kan være.

Else Kammerkvindes rejser er ganske typiske: Regnskaberne er fulde af store og små oplysninger: Rigsråder rejste til og fra møder med kongen og hinanden, gesandter expederedes videre efter endt foretræde o.s.v. Med jævne mellemrum rejste Kongens nyindrettede post mod Helsingør på vej til Norge, der førtes godt øl til "de unge herrer i Sorø" (d.v.s. den senere Frederik den 3. og hans lillebror hertug Ulrik), læger besøgte den udvalgte prins Christian og der hentedes enebær i Skåne til Dronning Sophie i Nykøbing o.s.v.

Også indkøbsture

Det hændte også, at der blev udsendt folk for at købe øl og fedevarer til hofholdningerne i København (kongen) og Nykøbing (prins Christian): Slagter Peder Thomsen fik således i august 1627 en vogn til Helsingør for at indkøbe flæsk i Skåne til kongens behov.

Et lille indblik i datidens historiske interesser røber en rekvisition på en vogn mod Roskilde den 3. august 1628 til Jonas Andersen, der skulle videre til Fyn og Jylland for at "opsøge nogle gamle runemonumenter" - sandsynligvis for oldgranskeren Ole Worm.

Regnskaberne har stor betydning ved at dokumentere bestemte personers fysiske tilstedeværelse på et givet tidspunkt: Talrige gange blev navngivne musikere kaldt til kongen eller prinsen, således Gabriel Vogtländer og Jacob Foucard, og det vidner naturligvis om det

musikalske liv, der udfoldede sig omkring dem.

Da også håndværkere blev sendt til de kongelige slotte kan man desuden dokumentere byggearbejder, der ellers kun vanskeligt lader sig påvise. Kongens bygmester Hans van Steenwinkel den yngre rejste ofte rundt mellem de nordsjællandske slotte ofte fulgt af tømmermester Vitt Kragen.



På de københavnske vognmænds segl fra 1749 findes en afbildning af et dobbeltspand forspændt en vogn, der kunne have kørt på de sjællandske landevej 100 år tidligere. Fra Bent Heich Hansen: Slid og slæb, 1978.

Og rettens mænd

Enkelte kørsler lå i forlængelse af byfogedens eget arbejdsområde som retshåndhæver: Således fik to af Københavns egne embedsmænd i 1626 en vogn stillet til rådighed for at lede efter en løsagtig kvinde på Amager.

Et par måneder senere fik Peder Henriksen, der var foged på Børnehuset en vogn for at lede efter undslupne fanger fra Tugthuset i retningen op mod Helsingør. Amager dukker op igen, da "stadstjener" Hagen Mogensen fik en vogn til Sundbyøster for at lede efter en kvinde, der var bortrømt fra bytinget, hvortil hun var blevet henvist, da hun havde haft et "utilbørligt forhold" til en skoflikker.

Disse rekvisitioner kan dog ikke henregnes som egentlige vognægter, men de indgår i byfogedens samlede regnskab for kørsler gennem året.

De udgør i øvrigt også kun en meget ringe del af det samlede regnskab. Hovedparten af regnskaberne dækker vognkørsler i officielt, statsligt regi.

Med deres oplysninger om de mange, der på den ene eller anden måde rejste i offentligt ærinde, kan det kun undre, at de ikke synes at have været benyttet i den righoldige litteratur om Christian den 4.-tiden.

De fortjener det!

En fortælling fra DFJ—Fortsat fra side 5

motorblokke til Nimbus motorcykler og motorblokke til B&W dieselmotorer foruden baglejer til elmotorer og gasgeneratorer og maskingods af enhver art. Ligesom der var en produktion af gasapparater og gryder.

Disse emner krævede en speciel efterbehandling, så jernet blev omstruktureret, og det gjorde man ved at gløde godset op igen og køle det langsomt ned, derved blev jernet igen smidigt.

For arbejderne på DFJ var det hårdt og usundt

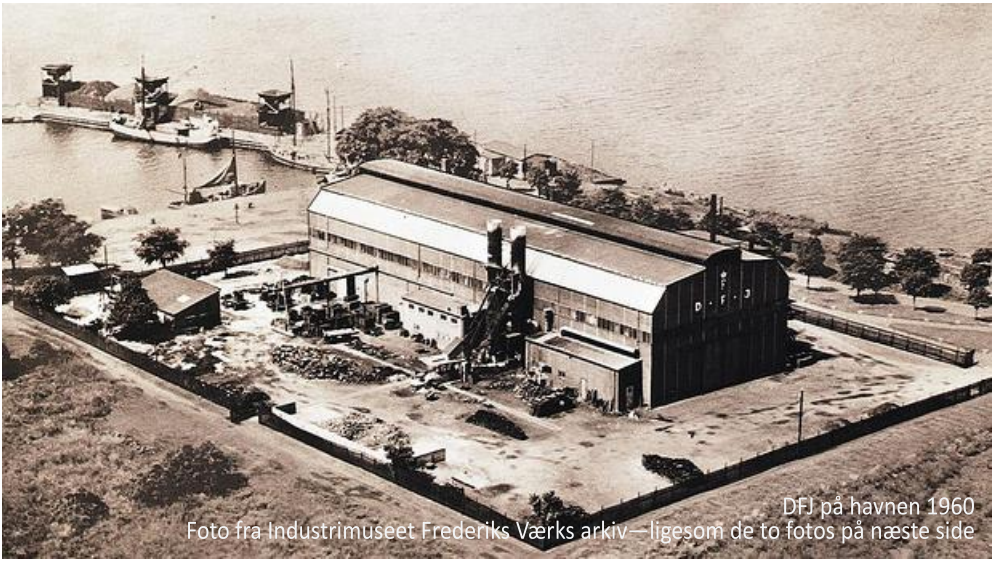

DFJ på havnen 1960
Foto fra Industrimuseet Frederiks Værks arkiv—ligesom de to fotos på næste side

Den mest specielle produktion var nok at lave cylinderforinger, som stillede et specielt store krav til støbegodset, da det skulle være helt rent og tæt, og det foregik på den måde, at man lavede en formesands form i et rør som blev sat i en maskine, der roterede. Herefter hældte man flydende jern ned i formen, mens den kørte rundt og jernet blev så slynget ud mod formens sider. Dér blev slagger og eventuel luft presset ind i den roterende forms inderside, så disse urenheder kunne drejes væk under den videre behandling.

Der blev støbt med to slags jern. Almindeligt gråt støbejern og det som man kalder hårdt jern, som bestod af smedejern til maskindele, som krævede smidigt jern til fx plejlstænger, hestesko og lignende.

arbejde, vel nok mest i støberiet og sandblæsningen af gryder i renseværkstedet. I støberiet var det mest brandsår og åndedrætsproblemer, som mange kom til at lide af, og der blev ikke gjort meget for at afhjælpe disse problemer. Det var ikke ualmindeligt, at man gik på arbejde med brandsår på vristen eller benene.

Spiselokalet var heller ikke særlig tillokkende. Under krigen var vinduerne lukket med kasser med sand, da det også skulle fungere som beskyttelsesrum. Rengøringen af gulvene foregik med en stiv gårdkost, som også bordene blev fejet med. Lokummerne var ude i det, der hed Emaljegården og lokumssæderne stod på skrå, så man ikke skulle sidde for længe. Og da man senere fik andre wc'er, var dørene

taget af, så man sad til beskuelse, hvis mester skulle komme og kontrollere. En foranstaltning, som både var nedværdigende og unødvendig, da de fleste af os arbejdede på akkord og ikke kunne tillade os at sidde der længere end højst nødvendigt.

For formere og maskinformere blev det gods, som var lavet og støbt, kontrolleret af støbemesteren. Og var der en fejl, som kunne tilskrives formeren, blev det trukket af lønnen.

Transporten mellem de forskellige afdelinger foregik med hestevogn og senere med en gammel traktor, som man havde ombygget til bygas. Det var gjort på den måde, at man havde lavet et stort kar over traktoren, hvori man havde lagt en stor ballon af en gammel spærreballon. Den fyldte man så med bygas fra gasværket og så kunne traktoren køre en hel dag på det.



Stoffer, som man kaldte traktorføreren, kørte jævnligt med hovedpine af de dunster, som kom fra gassen og traktoren. Man arbejdede 48 timer om ugen, 8 timer hver dag, med en halv times frokostpause. Om lørdagen var det skik, at man ristede sild ude på *skefyret*, det var en lang rende som lignede en stor grill. Her tørrede man håndstøbeskeerne og når de var tørre, var fyret ledigt. Så sendte man en mand ud og ristede sild, som var udvandet om natten. Men de var stadigvæk meget salte og så slog fire mand sig sammen om en halv flaske snaps. Der var ikke meget tid til at nyde det, for når fløjten lød, skulle man i gang igen. Men sådanne dage spiste nogen altså oppe i støberiet, og der var da heller ikke meget forskel på det og spiselokalet.



Da krigen sluttede, kom der mere gang i byggeriet af parcelhuse og der opstod et stort behov for centralvarmekedler, små, større og de kæmpestore og tonstunge DV2-DV1 og K og J kedlen. Dertil kom så parcelhuskedlerne, som hed Salamanderkedler og havde betegnelsen A og C kedler. Man eksporterede også kedler til udlandet, hvor der var et stort behov, fordi DFJ kedlerne kunne brænde både træ, koks og olie. Da det gik allerbedst flyttede man kedelproduktionen ned på havnestøberiet, hvor man tidligere havde forsøgt sig med at støbe meget store emner til store dieselmotorer, dog uden det store held. Så da man havde den ledige støbehal på havnen, blev kedelproduktionen flyttet derned, og da behovet for små kedler samtidig stadig voksede, overlod man produktionen af store kedler til Tasso i Hjallese ved Odense.

I Frederiksværk satsede man på A og C kedler, byggede støberiet om og automatiserede det med rullebånd og store formermaskiner og transportbånd til sandet, så det blev transporteret hen til maskinerne. Men den satsning kom nok for sent, da man nu fik konkurrence fra de meget lettere pladejernskedler, der tillige var billigere.

Sandflugten og Röhl
Boganmeldelse

***Jytte Bloch-Kelsen* har her anmeldt en bog: *Sandflugten* af *Steen Bernichow*. Den har som undertitel: Röhls kamp for Tisvilde Hegn**

Bogen udkom for nogle år siden på et lille forlag, der ikke eksisterer mere, så man kan kun få fat i bogen antikvarisk eller på bibliotekerne.

Johan Ulrich Röhl var født i Oldenburg ca. 1675 og død i Helsingør, fra Skt. Mariæ Kirke, den tyske kirke i Helsingør under Gestorbene side 318b, findes: "Ist der alte Inspecteur Röhl, der bei dem fligenden Sand die Inspection gehabt und i etlichen Jahre Pension genossen, gegen 80 Jahre alt in der Kirche begraben". Opslag 312. I oversættelse lyder det:

"Den gamle Inspektør Röhl har haft inspektionen ved flyvesandet og i nogle år nydt pension, Han blev hen imod 80 år gammel og begravet inde i kirken." Man kan ikke i dag se Röhls grav inde i kirken, sandsynligvis fordi man har lavet varmeinstallationer i gulvet under kirken.

Vi ved i grunden ikke meget om Röhl, men han har haft en form for uddannelse, ansat hos greven af Oldenburg og senere klosterets forstander i Blankenburg. Her kommer Röhl ud for tvister, der resulterer i, at han afskediges fra sin stilling. Han klager over dette til kancelliet i København og i gennem disse klagesager kommer han et par gange til Danmark. I 1724 kommer kong Frederik d. IV gennem grevskabet på sin vej til Achen.

Hvorfor Röhl bliver den, der skal stoppe flyvesandet i Tisvildeområdet, gives der ikke nogen forklaring på. Röhl var måske billig arbejdskraft? Var der ingen danskere, der havde en uddannelse, der kunne bruges i bekæmpelse af sandflugten? Röhl havde kendskab til digearbejdet fra klosterets jorder i Blankenburg, hvor marker og enge var blevet oversvømmet af den nærliggende flod Hunte; i Nordsjælland sørgede han for at plante hjælme og marehalm i sandklitterne, frø han havde taget med sig fra Oldenburg og som han brugte græstørv til at dække.



Röhl er ikke tilfreds med de bønder, som skulle hjælpe ham: "Husmændene har langt at gå, kommer sildig, går tidlig bort igen, udretter ikke nær, hvad de skulle imod soldater". Der skulle bruges en 40-50 mand, Röhl bad om at få hjælp af 160 bøndervogne til materialetransport". Som bekendt var kanalen ved det nærværende Frederiksværk nogle få år tidligere blevet udgravet af soldater.

Statskassen var tom efter Store Nordiske Krig og Frederik IV måtte ud og spørge garverne, som var tyske indvandrede, om de kunne støtte kongen hver med 5-10 Rigsdaler. Oldermanden gav 100 Rigsdaler.

Nogenlunde samtidig begynder den danske porcelænsfabrik i St. Kongensgade, der hvor nu Marmorkirken ligger. Man kan næsten få det indtryk, at Frederik d. IV har kendt til sloganet: Køb Dansk.

Hvorfor sandet i Tisvilde, Tibirke, Asserbo og Liseleje fik så store katastrofale følger? Steen Bernichow fortæller sagnet om Havtyren, som ses i Liseleje, hvor figuren af havtyren står.

Vi får at vide, at Röhl var en hård arbejdsgiver, men at det til sidst lykkedes for ham at få bugt med sandflugten, og at Röhl endnu en gang bliver opsagt i sin stilling. Han bliver dog mindet på *Sandflugtsmonumentet* i Tisvilde bys sydlige udkant på højdedraget *Stuebjerg*.

Bogen er delt op i *Röhl*, *Sandflugten*, *Minderne*, *Ture i Tisvilde Hegn* med gode kort og fotos. *Tur til Asserbo*, den udgravede gård i *Thorup* og *Röhls sydlige indhegning*. Ruiner af Asserbo og til sidst tur til sandflugtens udgangspunkt. Var Röhl en helt eller bedrager?

En fremragende bog og veldokumenteret.

Jytte Bloch-Kelsen



Foreningens arrangementer

Onsdag den 20. marts kl. 19:30
Maleren L. A. Ring
Kunsthistoriker Gitte Ditlevsen

En af Danmarks kendteste malere, L. A. Ring (1854 – 1933), boede i årene 1898 – 1902 i Frederiksværk og skabte nogle af sine smukkeste landskabsmalerier og bedste interiørbilleder på egnen omkring Frederiksværk.

Ring var en yderst produktiv kunstner, der var virksom næsten lige til sin død og malede mere end 1000 billeder.

Kom og se flere af dem og få historien om et spændende kunstnerliv, der bl.a. udfoldede sig på Sydsjælland og egnen omkring Frederiksværk, samt i Baldersbrønde og på Sankt Jørgensbjerg i Roskilde.

På mødet vil Gitte Ditlevsen bede deltagerne hjælpe med at stedfæste dette billede > > >



Onsdag den 17. april kl. 19:30
Generalforsamling og foredrag
Bemærk: Multisalen ved Paraplyen

Efter den årlige generalforsamling fortæller museumsinspektør Pernille Pantmann om

Kæmpehuset på Kildebakkerne ved Ølsted
- endnu en brik til vores viden om bronzealderen på Halsnæs

Foredraget vil tage udgangspunkt i efterårets udgravning af en opsigtsvækkende hustomt fra ældre bronzealder og vil herefter forsøge at perspektivere det i relation til øvrige fund og tidligere udgravningsresultater, der markant har øget vores viden om bronzealderens Halsnæs.

Lørdag den 4.maj kl. 18:00 og 19:30

Danmark den 9. april 1940

Historiker Jakob Sørensen

Den 9. april 1940 blev Danmark besat af tyskerne. Efter en kort kamp og hektiske forhandlinger indgik regeringen i et samarbejde med Hitlers Tyskland. Den 9. april var dagen, hvor det neutrale Danmark blev kastet ud i en overlevelseskamp, der ikke foregik på slagmarken, men ved forhandlingsbordet. I foredraget vil optakten, forløbet og betydningen af 9. april blive diskuteret. Hvad var prisen for 9. april?

Start kl. 18:00 ved Mindestenen i Nørregade. Derefter foredrag i Sognegården kl. 1930

Onsdag den 15.maj kl. 19:00 (bemærk tidspunkt)

Flere fortidsminder i Halsnæs kommune

Arkæologi-bustur med museumsinspektør Esben Aarsleff

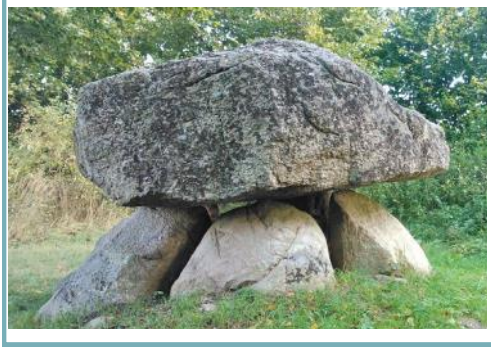

Efter tre år med periodebaserede busture rundt i Halsnæs kommune, hvor vi fik set på stenalder, bronzealder, jernalder/middelalder, skal vi nu på tværs af tiderne og se nogle af de fortidsminder som ikke blev presset ind på de tidligere ture. På årets tur skal vi derfor runde *Karlsstenen* ved Grønnesegård (billedet), *Dronningholm* og *Sonneruphøjene* på Arrenæs, *Karsemosen* og mange flere.

Foredragene *20. marts* og *4. maj* holdes i *Frederiksværk Sognegård*, Kirkegade 8.

Man behøver ikke tilmelde sig og deltagelse er gratis - men man betaler for kaffe og kage.

Deltagelse i generalforsamling og efterfølgende foredrag er ligeledes gratis, men husk, at det *foregår i Multisalen*!

Busturen, herunder pris, hører du nærmere om.

Du kan ringe til Carl Jensen på 4774 9335 for nærmere oplysninger om arrangementerne.

Eller send en mail til Christina Ax på *fhf@mailme.dk*



Museer og arkiver

Industrimuseet Frederiks Værk, Administration
Åbningstid: tirsdag—fredag kl. 10-14
www.indmus.dk
Torvet 18-20, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 06 05

Arsenalet
Er lukket indtil videre

Krudtværket
Åbningssæson: 29. maj - 31. august
samt uge 42 kl. 11-16 (mandag lukket)
Lige over for Nordtorvet i Frederiksværk

Knud Rasmussens Hus
Museet er desværre lukket på grund af branden i oktober sidste år

Hundested Lokalhistoriske Arkiv
Åbningstid: Mandag kl. 10-12 og torsdag kl. 16.30 -17.30
Nørregade 61 i Hundested (Biblioteket)

Frederiksværk Brandværnsmuseum
Åbningstid: Lørdag kl. 11-13 (eller efter aftale), *Vognmandsgade 5*

Projektilmagasinet
Er under renovering

Sponsorer

Bog og Idé - Frederiksværk
Nordcentret, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 52 40 01

Danske Bank
Nørregade 6, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 76 70 00

DanSteel A/S
Havnevej 33, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 77 03 33

Det Classenske Fideicommis
Tromnæs Alleen 2F, 4800 Nykøbing F.
tlf. 54 44 70 29

Entreprenør Poul Erik Andreasen
Møllevangsvej 103, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 74 78 09

Folkebibliotekerne Halsnæs
Torvet 41, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 78 41 00

Hans Holger Cykler
Vinderød Skov 3, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 23 23

Industrimuseet Frederiks Værk
Torvet 18-20, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 06 05

Kim Dencker Johansen Holding Aps
Hanehovedvej 187, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 25 83

Nordea Bank - Frederiksværk
Torvet 37, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 24 11

Vejby – Tibirke Selskabet
v/ Chr. Friis
Postbox 21, 3220 Tisvildeleje

Winther A/S, Snedker- og Tømrermestre
Jernbanegade 5 , 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 02 02, 20 21 02 02